

Quickscan

Onderwerp: quickscan archeologie en cultuurhistorie uitbreiding natuurbegraafplaats Terwisscha

Projectnummer:376499

Referentienummer: Referentienummer

Datum: 7-2-2021

---

1 Algemeen

In opdracht van de stichting begraafplaatsen Appelscha heeft Sweco Nederland B.V. een quickscan archeologie uitgevoerd naar de locatie van een natuurbegraafplaats aan de oostkant van de huidige begraafplaats aan de Kloosterweg te Terwisscha, gemeente Ooststellingwerf (zie afbeelding 1.1). De aanleiding voor deze quickscan is de aanvraag van een omgevingsvergunning.

Voor de realisatie van de natuurbegraafplaats zijn er een aantal activiteiten die worden ondernomen.

- Aanleg natuurbegraafplaats;
- Verwijderen ondergroei en opslag bomen;
- Aanleg paadje met half verharding (kleischelpen);
- Mogelijke ophoging van de grond op het lage gedeelte;
- Snoeien van struiken.

Om de natuurbegraafplaats aan te leggen en te gebruiken hoeven geen bomen te worden gekapt. Daarnaast zal de grondwaterstand niet worden verlaagd of veranderd en vinden de werkzaamheden plaats boven het freatisch grondwater.

Voor het plangebied geldt deels een archeologische dubbelbestemming (Waarde – Archeologie 5) waarbij een archeologische onderzoekseis geldt voor ingrepen in de bodem met een oppervlakte groter dan 2500 m² en dieper dan 0,4 m -mv.

Ook geldt een dubbelbestemming Waarde - Cultuurhistorie 1, waarbij het egaliseren of afvlakken van natuurlijk reliëf, het afgraven en vergraven van houtwallen en dykswâlen, het verharderen van zandpaden en de vervanging van de verharding van klinkerwegen door een asfaltverharding of daarmee vergelijkbare verharding en het aanleggen van verhardingen met een oppervlakte van meer dan 100 m² niet zonder meer is toegestaan.¹

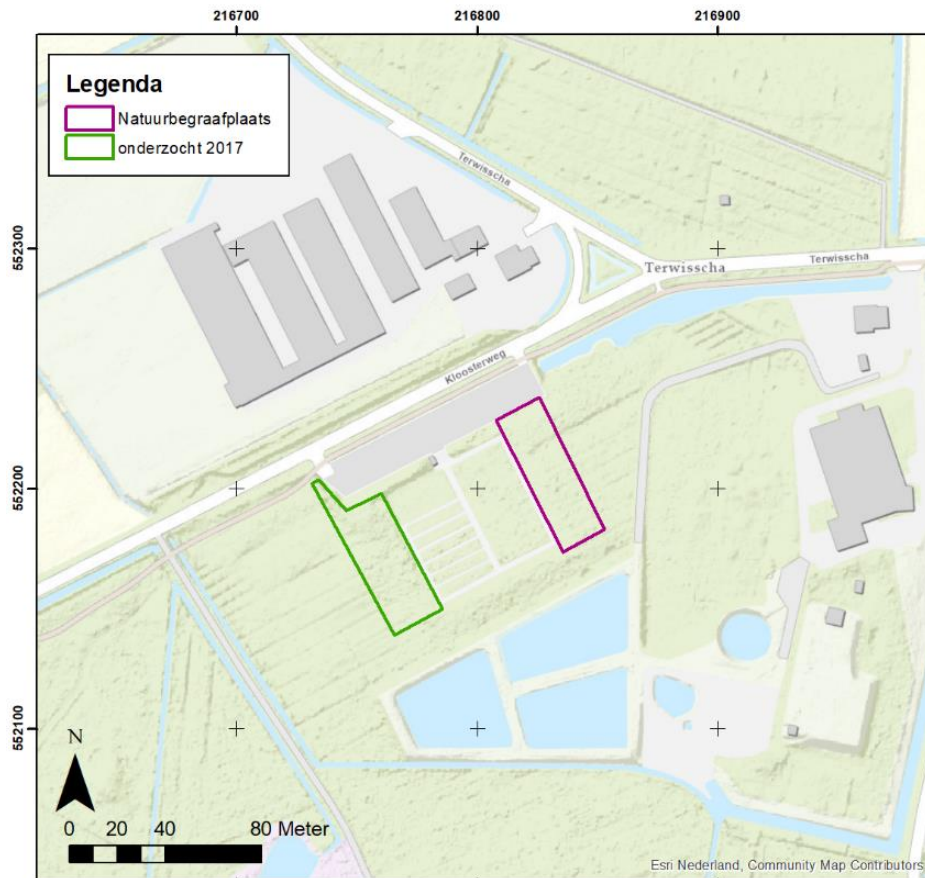
De locatie van de natuurbegraafplaats aan de westzijde is in 2017 onderzocht.²

---

¹ Bestemmingsplan buitengebied Ooststellingwerf (geconsolideerde versie) 2020 via www.ruimtelijkeplannen.nl

² Boon, H. 2017. *Archeologisch onderzoek Begraafplaats Terwisscha; Inventariserend veldonderzoek d.m.v. boringen (IVO-O)*. Sweco Archeologische Rapporten 2068. Groningen, Sweco

Afbeelding 1 Locatie plangebied

Het doel van de quickscan is inzicht te krijgen in de archeologische en cultuurhistorische waarde van het plangebied en de noodzaak tot het uitvoeren van een archeologisch onderzoek. Er wordt geadviseerd de resultaten van deze quickscan en het daaruitvloeiend advies af te stemmen met de bevoegde overheid, de gemeente Ooststellingwerf.

Tabel 1 Administratieve gegevens

Uitvoerder	Sweco Nederland B.V.
Provincie	Fryslân
Gemeente	Ooststellingwerf
Plaats	Terwisscha
Toponiem	Natuurbegraafplaats
Centrumcoördinaat	x: 216.830 / y: 552.200
Opdrachtgever	Stichting begraafplaatsen Appelscha
Oppervlakte plangebied	Circa 1200 m ²
Bevoegde overheid	Gemeente Ooststellingwerf
Contactpersoon	

2 Quickscan

Tabel 2 Inventarisatie archeologische waarden

Locatie	Natuurbegraafplaats Terwisscha
Ingreep	Aanleg natuurbegraafplaats
Oppervlaktegeologie ³	Laagpakket van Wierden binnen de Formatie van Boxtel (Bx4)
Bodemtype ⁴	veldpodzolgronden met leemarm en zwak lemig, fijn zand (Hn21)
Geomorfologische eenheid ⁵	Dekzandwelingen met een oud bouwlanddek (3L51yc)
AHN ⁶	Ca 10 m +NAP
Archis3 monumentnummer	-
Archis3 waarnemingen	In plangebied: geen Nabij plangebied (<1000 m): 1101748 : Zilveren munt (detectorvondst) – Late Middeleeuwen B 1097471 : 4 gouden en 2 zilveren munten (detectorvondst); 4 halve gouden realen van Philips2 1102740 : Vuursteen, schrabber - Laat Paleolithicum B-Neolithicum
Archis3 onderzoeken	In plangebied: geen Nabij plangebied (<500 m): bureau- en booronderzoek Sweco 2017
Beleidskaart	middelhoge verwachting (WR-a5). Voor deze gebieden wordt een archeologisch onderzoek noodzakelijk geacht bij ingrepen groter dan 2500 m ²
Bestemmingsplan	Waarde - archeologie 5 onderzoekseis voor ingrepen in de bodem met een groter oppervlakte van 2500 m ² en dieper dan 0,4 m -mv

2.1 Bodem (overgenomen uit: Boon, 2017)

De basis van de afzettingen in de deelgebieden wordt gevormd door materiaal dat is afgezet in de voorlaatste ijstijd, het Saalien. In de tweede helft van het Saalien was het noordelijke deel van Nederland bedekt met landijs. De druk van het ijs zorgde voor stuwning van de onderliggende afzettingen. Aan de onderzijde van het ijspakket werd een grondmorene afgezet, die doorgaans wordt aangeduid als keileem. Deze afzettingen worden gerekend tot het Laagpakket van Gieten binnen de Formatie van Drente. Het betreft zandige leem of lemig zand met grind, stenen en blokken. De zone waarin de keileem werd afgezet, wordt aangeduid als het Drents plateau. Dit is een keileemplateau dat zuid-Groningen, zuidoost-Friesland en een groot deel van Drenthe omvat.

Tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien, bereikte het landijs Nederland niet. Wel was het droog en koud. Er heerste een toendraklimaat. In deze periode wisselden koude en minder koude perioden elkaar af. In koude perioden gedurende het Weichselien trad op grote schaal winderosie op. Op lokale schaal traden verstuivingen op die het oppervlak bedekt hebben met een laag zand, die doorgaans aangeduid wordt als dekzand. Deze afzettingen worden gerekend tot het Laagpakket van Wierden binnen de Formatie van Boxtel.

³ TNO/Rijks Geologische Dienst 1:50.000

⁴ Esri/BRO

⁵ PDOK/BRO

⁶ www.ahn.nl

Ter plekke van het plangebied komen veldpodzolgronden met leemarm en zwak lemig, fijn zand voor. Een intacte podzolbodem bestaat van boven naar beneden uit een A-horizont (strooisellaag/humushoudende bovengrond; doorgaans niet meer herkenbaar of aanwezig), een E-horizont (uitspoelingslaag), een B-horizont (inspoelingslaag) en/of een BC-horizont (overgangslaag) en een C-horizont (het moedermateriaal). Podzolering ontstaat in relatief hoge en droge zandgronden. Dit waren in de Steentijd bij uitstek de locaties voor nederzettingen. Op de bodemkaart van Alterra Wageningen van 2009 is aangegeven dat de veldpodzolgronden in het gebied vergraven zijn.

Volgens de geomorfologische kaart ligt het plangebied ter plekke van een dekzandrug, al dan niet met oud bouwlanddek. Deze bouwlanddekken zijn vermoedelijk es- of enkgronden, landbouwpercelen die tijdens de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd zijn opgehoogd met potstalmest en/of heideplaggen, als grondverbetering. Onder dergelijke esgronden kunnen vaak nog nederzettingenresten van een oudere bewoningsfase worden teruggevonden.

Historisch bodemgebruik

Op historische kaarten is te zien dat het plangebied ten zuiden van het oude Appelscha lag en ten noorden van de zandverstuivingen. De locatie van het plangebied wordt vanaf de kaart van Schotanus uit 1718 weergegeven als landbouwwareaal. Mogelijk is er sprake van een es, behorende bij één van de buurtschappen van het oude Appelscha.

Ook op de historische kaarten uit de 19e eeuw wordt de locatie van het plangebied weergegeven als landbouwgrond. Qua oriëntatie lijkt het gebied meer overeenkomsten te hebben met de langgerekte percelen ten noordwesten van Terwisscha, dan met de esgronden in het oosten.

De begraafplaats verschijnt in het kaartbeeld in de jaren '20 van de 20^e eeuw (zie afb. 2). Tot en met de jaren '50 lijkt de omvang van de begraafplaats groter te zijn en ook grotendeels het huidige plangebied te omvatten. Of er daadwerkelijk begravingen hebben plaatsgevonden ter plekke van het plangebied is op basis van de beschikbare bronnen niet vast te stellen.

Afbeelding 2. Historische kaart circa 1940 (Esri Nederland/Kadaster, top25)

2.2 Resultaten onderzoek 2017

Aan de westzijde van de begraafplaats is in 2017 een bureau- en booronderzoek uitgevoerd door Sweco, eveneens voor de aanleg van een natuurbegraafplaats.⁷ Uit dit onderzoek is gebleken dat de middelhoge verwachting die in het bureauonderzoek was vastgesteld kon worden bijgesteld naar laag na het uitvoeren van het verkennende booronderzoek:

In vier boringen zijn mogelijk de verstoorte restanten van een esdek aangetroffen. Intacte enkeerdgronden zijn hier niet (meer) aanwezig. De top van het maaiveld is waarschijnlijk eertijds afgegraven, mogelijk met de aanleg van de begraafplaats. De bodem is verstoord tot in de C-horizont.

2.3 Archeologische verwachting

Het plangebied ligt in een dekzandgebied, waar mogelijk in het verleden een es aanwezig was. Dit zijn zones waar doorgaans een hoge archeologische verwachting geldt. Echter is het zeer waarschijnlijk dat, evenals is vastgesteld in het onderzoek voor de westelijk gelegen natuurbegraafplaats, de bodem niet langer intact is. De kans op het aantreffen van archeologische resten is derhalve klein.

2.4 Cultuurhistorie

De Cultuurhistorische Kaart van de provincie Fryslân (CHK2) geeft inzicht in de archeologische, historisch-stedenbouwkundige en de historisch-geografische waarden van de regio.

Volgens de Cultuurhistorische kaart ligt er in het gebied een onregelmatige es/esachtige verkaveling, binnen het Fries essenlandschap Appelscha-Aekinga.

Ten aanzien van cultuurhistorie geldt in het bestemmingsplan een waarde Cultuurhistorie – 1. Hiervoor geldt dat deze gebieden mede bestemd zijn voor het behoud, het herstel en de versterking van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

Het huidige gebruik is bos. Het nieuwe gebruik wordt natuurbegraafplaats waarbij het bos en het bodemprofiel in stand blijft. De cultuurlandschappelijke waarden blijven bij het gebruik als natuurbegraafplaats dus intact.

3 Advies

Voor het plangebied geldt een dubbelbestemming archeologie waarvoor geldt dat er archeologisch onderzoek dient plaats te vinden voor ingrepen met een groter oppervlakte van 2500 m² en dieper dan 0,4 m. Het oppervlakte van de geplande ingreep (circa 1200 m²) valt onder deze verstoringsnorm. Op basis van onderzoek dat is uitgevoerd ten behoeve van de iets westelijk gelegen natuurbegraafplaats is er geen reden om aan te nemen dat er een intacte archeologische vindplaats aanwezig is.

Er geldt geen archeologische onderzoeksplicht en de cultuurlandschappelijke waarden blijven bij het voorgenomen gebruik intact

---

⁷ Boon, 2017

Geadviseerd wordt het plangebied ten aanzien van archeologie en cultuurhistorie vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling.

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden toch onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 5.10 en 5.11 van de Erfgoedwet aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via de bevoegde overheid).

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit advies een besluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit besluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Verantwoording

Titel	Quickscan archeologie Natuurbegraafplaats Terwisscha
Projectnummer	376499
Referentienummer	Referentienummer
Revisie	Concept
Datum	04-02-2021

Auteur

E-mailadres

Gecontroleerd en goedgekeurd door

Paraaf gecontroleerd

